

DE COR PORE ET SANGVI- NE DOMINI EX AVGV-

stini sermone secundo de
verbis domini.

V diuimus veracem magistrum,
diuinum redemptorem, huma-
num saluatorem, cōmendātem
nobis pretium nostrum, sangui-
nem suū. Locutus est em̄ nobis
de corpore & sanguine suo, qđ
corpus dixit escam, sanguinem

potum, sacramentum fidelium. Agnoscunt fideles.
Audientes autem quid aliud quā qui audiūt? Cum
ergo commendans talem escam & talem potum diceret, Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis ^{Ioh. 6.}
sanguinem meum, non habebitis vitam in vobis: &
hoc diceret de vita, quis alius quā ipsa vita? erit au-
tem illi homini mors non vita, qui mēdacem putauit
vitam: scādalizati sunt discipuli eius, non quidem
omnes, sed plurimi, dicentes apud semetipsos: Durus
est hic sermo, quis eum potest audire? Cum autē hoc
dominus apud semetipsū cognouisset, & murmur
ac cogitationes audisset, cogitātibus nec sonantibus
vocerēspōdit, vt se auditos esse cognoscerēt, & talia

AUGUSTINVS

cogitare desinere. Quid ergo respondit? Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis filium hoīs ascendente vbi erat prius. Quid sibi vult, hoc vos scandalizat? Putatis quia de hoc corpore quod videtis partes facturus sum, & membra mea conscisurus & vobis daturus? Quid si ergo videritis filium hominis ascendente vbi erat prius? Certe qui integer ascendere potuit, consumi nō potuit. Ergo & de corpore ac de sanguine suo dedit nobis salubrem refectionē, & tam magnam breuiter soluit de sua integritate quaestionem. Manducant ergo qui māducant: & bibant qui bibūt, esuriant & sitiant, vitam manducant, vitā bibant. Illud manducare refici est, sed sic reficeris, vt non deficiat vñ reficeris. Illud bibere quid est nisi viuere? Māduca vitam, bibe vitam, habebis vitā, & integra est vita. Tunc autē hoc erit .i. vita vnicuiq; erit corpus & sanguis Christi: si quod in sacramēto vīsibiliter sumitur, in ipsa veritate spiritaliter manducetur, spiritaliter bibatur. Audiuius em̄ ipsum dominum dicētem: Spiritus est qui viuificat, caro autē nō prodest quicq;. Verba quae locutus sum vobis, spiritus & vita sunt: Sed sunt, inquit, quidam qui non credunt. ipsi dicebāt: Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Durus est, sed duris, id est, incredibilis, sed incredulis. Sed vt doceret nos etiam ipsum credere doni esse non mei ri. Sicut, inquit, dixi vobis, nemo venit ad me nisi cui datum fuerit à patre meo. Vbi autem hoc dominus dixerit, si superiora euangelij recolamus, inueniemus eum dixisse: Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me traxerit eum. Non dixit, duxerit, sed traxerit: Ita

DE CORP. ET SANG. DOM.

violenta cordi fit non carni. Quid ergo miraris? Cre-
de & venis, ama & traheris. Ne arbitreris istam aspe-
ram molestamque violentiam, dulcis est, suavis est,
ipsa suauitas te trahit. Nonne ouis trahitur, cum esu-
rienti herba monstratur? Et puto quia non corpo-
re impellitur, sed desiderio colligatur: sic & tu veni
ad CHRISTVM, noli longa itinera meditari. Vbi
credis, ibi venis. Ad illum enim qui vbiq; est aman-
do venit, non nauigando. Sed quoniã etiam in tali
itinere abundant fluctus & tempestates diuersarum
tentationũ, in crucifixum crede, vt fides tua lignum
possit ascendere. Non mergeris, sed ligno portaberis.
Sic sic in huius seculi fluctibus nauigabat ille qui dice Gal. 6.
bat. Mihi aut absit gloriari, nisi in cruce domini no-
stri Iesu Christi. Mirum est aut q; prædicato Christo
crucifixo, audiunt duo, vnus cõternit, alter ascendit.
Qui contemnit imputet sibi, qui ascēdit non arroget
sibi. Audiuit em̄ à veraci magistro: Nemo venit ad
me, nisi datum fuerit ei à patre. Gaudeat quia datum
est, gratias agat danti corde humili, non arrogãti, ne
quod humilis meruit, superbus amittat. Nam etiam
qui iam in ipsa via ambulant, si sibi eam tribuerint &
viribus suis, pereunt de illa. Ideo humilitatem do-
cens nos sancta scriptura, per Apostolum dicit: Cum
timore & tremore vestram ipsorum salutẽ opera-
mini. Et ne sibi aliquid inde darẽt q; dixit, opamini,
cõtinuo subiũxit. Deus em̄ est qui operat in vobis, &
vellet opari pro bona volũtate. Deus est q; operat in
vobis, ideo cũ timore & tremore vallẽ facite, imbrẽ
suscipite, depressa implent, alta siccant, Gr̄a pluuia est.

Quid ergo miraris, si deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiā? Ideo cum timore & tremore, id est cum humilitate. Noli altum sapere, sed time.

Time vt implearis, noli altum sapere ne ficeris. Sed iam, inquis, ambulo viam istam, opus erat vt discerē, opus erat vt per doctrinam legis scirem quid agerē.

Habeo liberum volūtatī arbitrium, quis me ab ista via separabit? Si legas diligenter, inuenies quendam de sua quadam abundantia quam tamen acceperat extollere se cœpisse, dominum autem misericordem vt doceret humilitatem, quod erat abstulisse: illū vero subito in opem remansisse, & misericordiam de re

cordatione confessum dixisse: Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum. Ego dixi in abundantia mea. Sed ego dixi, homo dixi: Omnis homo mendax. Ego dixi, Ego ergo dixi in abundantia mea.

Tanta erat abundantia vt hoc dicere auderem: Non mouebor in æternum. Quid deinde? Domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem: Auertisti autem faciem tuā, & factus sum conturbatus. Ostendisti, inquit, mihi, quia illud quo abundabam, de tuo erat. Ostendisti mihi vnde peterem, cui retribuere quod acceperam, cui gratias agere deberem, ad quē currerem sitiens vnde implerer, & quo impletus essem ad quem custodirem. Fortitudinem enim meam ad te custodiam. Quod te largiente impleam, te seruatore non perdam. Fortitudinem meam ad te custodiam. Hoc vt ostēderes mihi, auertisti faciem tuam, & factus sum cōturbatus. Cōturbat⁹, q̄a siccat⁹, siccat⁹ quia exaltatus. Dic ergo siccus & aridus, vt rursus im-

DE CORP. ET SA NG. DOM.

plearis: Anima mea velut terra sine aqua tibi. Dic, ani-
ma mea velut terra sine aqua tibi. Tu em̄ dixeras, non
dominus dixerat: Non mouebor in æternū: Tu dix-
ras præsumens de te, sed non de tuo, & quasi putabas
de tuo. Quod ergo dñs dicit: Seruite domino in timo-
re, & exultate ei cum tremore. Sic Apostolus: Cum ti-
more & tremore, vestrā ipsorum salutem operami-
ni. Deus est em̄ qui operatur in vobis. Ergo exultate
cum tremore, ne quādo irascatur dominus. Video quā
clamando præuenitis. Quid em̄ dicturus sum scitis,
clamando præuenitis. Et hoc vnde habetis, nisi quia
docuit ad quem credendo venistis? Hoc ergo dicit,
audite quod nostis, non doceo, sed cōmemoro prædicā-
do, imò nec doceo, quia nostis, nec cōmemoro quia
meministis, sed simul dicamus quod nobiscum tene-
tis. Hoc dominus dicit: Apprehendite disciplinam &
exultate, sed cum tremore, vt semper humiles tenea-
tis quod accepistis, ne quando irascatur dominus,
vtiq; superbis sibi quod habent tribuentibus, non illi
à quo habent gratias agentibus. Ne quādo irascatur
dominus, & pereatis de via iusta. Nunquid dixit, ne
quando irascatur dñs & non veniatis ad viam iustā?
Nunquid ne quando irascatur dñs, & non vos perdu-
cat ad viam iustam, aut non vos admittat ad viam iu-
stam? Iam in illa ambulatis, nolite superbire, ne etiā
de illa pereatis. Et pereatis, inquit, de via iusta, cum
exarserit in breui ira eius super vos, non in longum.
Vbi superbis, ibi quod acceperas perdis. His terribus
homo quasi diceret: Quid ergo faciam? Sequitur, Be-
ati omnes qui confidunt in eum, non in se, sed in eum

psal. 20

AUGUSTINVS

Gratia salui facti sumus, non ex nobis, sed dei donum est. Forte dicatis. Quid sibi vult q̄ hoc sepe dicit? Itera hoc, & in tertio hoc, & pp̄e nunq̄ loquitur nisi q̄ndi dicit: Vinā nō sine causa dicam: Sunt em̄ hoies ingrati gratiæ, multū tribuentes inopi sauciæq̄ naturæ. Venit est, magnas arbitrij liberi vires homo cum cōderetur, accepit, sed peccando amisit. In mortē lapsus est, infirmus factus est, à latronibus semiuuius in via relictus est, in iumentū suum leuauit eum transiens Samaritanus, q̄d interpretatur custos, ad stabulū adhuc perducitur. Quid extollitur? Adhuc curat. Sed sufficit, inquit, mihi, q̄ in baptismo accepi remissionē omnīū p̄ctōrū. Nunquid quia deleta est iniquitas, finita est infirmitas? Accepi, inquit, remissionē omnīū p̄ctōrū. Profusus est, deleta sunt cuncta peccata in sacramento baptismatis, cuncta profusus, dicta, facta, cogitata cūcta deleta sunt. Sed hoc est quod infusum est in via, oleū & vinū. Retinetis, semiuuius in via ille à latronibus sauciatus, quō sit consolatus, accipiens oleum & vinū vulneribus suis. Iam vtiq̄ errorieus indultum fuit, & tñ sanatur languor in stabulo. Stabulum si agnoscitis, ecclesia est. Stabulum mō quia viuēdo transimus, domus erit vnde nunq̄ migrabimus cum ad regnum cælōrū sani puenerimus. Interim in stabulo libēter curesmur, non adhuc languidi de sanitate gloriemur, ne nihil aliud supbiendo faciamus, nisi vt nunq̄ curādo sanemur. Benedic anima mea dñm, dic animæ tuę, dic: Adhuc in hac vita es, adhuc carnem fragilem portas, adhuc corpus quod corrūpitur aggrauat animā: adhuc post integritatem resurrectionis accepisti re-

DE CORP. ET SANG. DOM.

medium orationis: adhuc vtiq; dicis, donec sanentur languores tui: Dimitte nobis debita nostra. Dic ergo animæ tuæ, humilis vallis, non erectus collis, dic animæ tuæ. Benedic anima mea dñm, & noli obliuisci omnes retributiōes eius. Quas retributiōes? Dic, enumera, gratias age. Quas retributiōes? Qui, ppitius fit omnibns iniquitatibus tuis. Hoc factū est in baptismo. Quid fit mō? Qui sanat oēs languores tuos. Hoc fit mō, Agnosco. Sed q̄ diu hic sum, corpus qd corrumpitur aggrauat animā. Dic ergo & qd sequitur, Qui redimit de corruptiōe vitam tuam. Post redemptionem de corruptione quid restat? Quādo corruptibile hoc induerit incorruptionē, & mortale hoc induerit immortalitē, tunc fit sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria. Vbi est mors contentio tua? Ibi recte. Vbi est mors aculeus tuus? Quæris locū eius & nō inuenies. Quid est aculeus mortis? Quid ē, vbi est mors aculeus tuus? Vbi est pct̄m? Quæris, & nusq̄ est. Aculeus em̄ mortis est pct̄m. Apostoli, nō mea verba sunt. Tunc dicitur: Vbi est mors aculeus tuus? Nusq̄ erit pct̄m, nec quod te capiat, nec quod te impugnet, nec quod conscientiā tuā titillet. Tunc nō dicitur: Debita nra dimitte nobis: sed quid dicitur: Dñe deus noster pacem da nobis, omnia em̄ reddidisti nobis. Deniq; post redemptionē ab omni corruptiōe, quid restat nisi corona iustitiæ? Ipsa certe restat sed etiam in ipsa v'l sub ipsa nō sit caput turgidū, vt recipiat coronā. Audi, attē de psalmum q̄ nolit coronā turgidū caput eū dixit, Qui redimet de corruptiōe vitā tuā, q̄ coronat te, inq̄. Iā huc dicturus erat: Coronat te, merita

AUGUSTINVS

mea fatentur, virtus mea fecit hoc, debitum redditur,
 non donat. Audi potius psalmū, nam & hoc tu dicis.
 Omnis homo mendax. Audi deus quid dicat: Qui co-
 ronatur in miseratione & misericordia. De misericordia te co-
 ronatur, de miseratione te coronatur. Non enim dignus fuisti
 quē vocaret, & vocatū iustificaret, & iustificatū glo-
 rificaret. Reliquæ per electionē græ saluæ factæ sunt.
 Si autem gratia, non ex operibus, alioquin græ iam non est gra-
 tia. Nam ei qui operatur, merces non imputabitur secundum grati-
 am, sed secundum debitum. Apostolus loquitur: Non secundum
 gratiam, sed secundum debitum. Te autem coronatur in miseratione
 & misericordia: & si tua merita præcesserunt, dicit tibi
 deus: Discute bona merita tua, & videbis quia dona
 sunt mea. Hæc est iustitia dei. Quod dicitur: Domini est sal-
 us, non quod saluus est dominus, sed quia dat eis quos saluos fa-
 cit: sic & dei gratia per Iesum Christum dominum nostrum, iusti-
 tia dei dicitur, non quia iustus est dominus, sed quia iustificat eos
 quos ex impiis iustos facit. Quidam vero, quoniam aliqui Iudæi
 & Christianos se dici volunt, & adhuc ignorantes dei
 iustitiā, suam volunt constituisse, etiam temporibus no-
 stris, temporibus apertæ gratiæ, temporibus nunc reue-
 lata: prius occultatæ gratiæ, nunc in area manifestæ
 gratiæ quæ aliquando latebat in vellere: paucos intel-
 lexisse video, plures non intellexisse nequaquam tacendo
 fraudabo. Quidam de antiquis iustis Gedeon petiuit à
 domino signum & dixit: Peto domine ut vellus quod in area
 pono conpluatur, & area sicca sit. Factum est, conplurum
 est vellus, area tota sicca erat. Expressit mane vellus
 in peluim, quoniam humilibus datur gratia, & in pelui dominus nost-
 quod fecerit discipulis suis. Item petiuit alterum signum. Volo

psal. 3.

jud. 6.

DE CORP. ET SANG. DOM.

inquit domine, vt vellus siccū sit, area cōpluta. Et hoc factū est. Repete tempus veteris testamēti, gratia occultata est in nube tanq̄ imber in vellere. Attē de mō tempus noui testamēti, discute gentem Iudæorū, q̄ si vellus siccū inuenies, orbis vero totus tanq̄ illa area plenus est gratia, non occulta, sed manifesta. Vnde multum plangere cogimur fratres nostros, qui non contra occultā, sed cōtra apertā gratiā manifestamq̄ contendunt. Ignoscit Iudæis. Quid Christiani? Quare inimici gratiæ Christi? Quare de vobis p̄sumentes? Quare ingrati? Quare em̄ Christus venit? Nunquid natura hic non erat? Natura non erat, quam multum laudādo decipitis: Nūquid hic non erat? Sed ait Apostolus: Si per legē iustitia, ergo Ch̄s gratis mortuus est. Quod ait Ap̄ls de lege, hoc nos istis dicimus de natura. Si p̄ naturā iustitia, ergo Ch̄s gratis mortuus est. Quod ergo dictū est de Iudæis, hoc om̄ino in istis videmus. Zelū dei habent, sed non secundū scientiā. Quid est non secundū scientiā? Ignorantes em̄ dei iustitiā & suam volentes cōstituere, iustitiæ dei nō sunt iudicēti. Fratres mei, cōpatimini mecū. Vbi tales inuenitis, occultare nolite, non sit in vobis peruersa misericordia: prorsus vbi tales inuenitis, occultare nolite. Redarguite contradicentes, & resistentes ad nos perducite. Iam em̄ de hac causa duo cōcilia missa sunt ad sedem apostolicā, inde etiā rescripta venerūt. Causa finita est, vtinam aliquando finiatur error. Ergo vt aduertant monemus, vt instruantur docemus, vt mutantur oremus. Conuersi ad dominum.

Gala. 2.